

STANJE DECE U SVETU (2017):

SAŽETAK

unicef
za svako dete

Deca u digitalnom svetu

Za preuzimanje integralne verzije
izveštaja posetite:
www.unicef.org/SOWC2017

Objavio UNICEF, Odeljenje za komunikacije 3,
Ujedinjene nacije, Plaza New York, NY 10017, USA

pubdoc@unicef.org
www.unicef.org

© Dečji fond Ujedinjenih nacija
Decembar 2017.

Slika na naslovnoj strani: Children at St. Columba's School in Delhi,
India, use a mobile phone. © UNICEF/UN036675/Sharma

ISBN 978-92-806-4938-3

Deca u digitalnom svetu

Izveštaj *Stanje dece u svetu (2017): Deca u digitalnom svetu* istražuje načine na koje je digitalna tehnologija već promenila živote dece i njihove životne prilike, kao i ono što nas očekuje u budućnosti.

Ako se na odgovarajući način iskoristi i učini univerzalno dostupnom, digitalna tehnologija može postati velika prekretnica za decu koja su zanemarena – bilo zbog siromaštva, rase, etničke pripadnosti, pola, invaliditeta, raseljenosti ili geografske izolacije – tako što će ih povezati sa svetom prilika i naučiti ih veštinama koje su im potrebne za uspeh u digitalnom svetu.

Ali ako ne proširimo pristup, digitalna tehnologija može stvoriti nove podele koje decu mogu sprečiti da ostvare svoje potencijale. Ako ne budemo delovali odmah kako bismo uhvatili korak sa brzim promenama, onlajn rizici mogu dovesti do toga da ranjiva kategorija dece postane još više podložna eksploataciji, zlostavljanju pa čak i trgovini, kao i suptilnijim pretnjama po njihovu dobrobit.

Ovaj izveštaj se zalaže za brže delovanje, plansko ulaganje i veću saradnju kako bi se deca zaštitila od svega što ih može povrediti, a što vreba iz sveta onih koji su već povezani na internet, uz istovremeno korišćenje svih prednosti digitalne ere koje mogu doneti dobro svakom detetu.

Sadržaj

Predgovor – Izvršni direktor UNICEF-a Anthony Lake	1
Ključne poruke i činjenice	3
Uvod: Deca u digitalnom svetu	6
Panel: Izveštaj ankete „Šta adolescenti i mladi ljudi misle o životu na internetu“	10
 Poglavlje 1	
PRILIKE NA INTERNETU – Obećanje o povezivanju	12
 Poglavlje 2:	
PODELE NA INTERNETU – Propuštene prilike	16
 Poglavlje 3:	
OPASNOSTI NA INTERNETU – Opasnosti onlajn prostora	20
 Poglavlje 4:	
DETINJSTVA NA INTERNETU – Živeti onlajn	24
 Poglavlje 5:	
PRIORITETI NA INTERNETU – Iskoristiti dobro, sprečiti loše	28

Predgovor

Izveštaj *Stanje dece u svetu (2017)* govori o izuzetnoj temi koja sve više utiče na gotovo svaki aspekt života miliona dece širom sveta, ali i svih nas: o digitalnoj tehnologiji.

Kako se širio uticaj digitalne tehnologije, a posebno interneta, tako se širila i rasprava o uticaju interneta: da li je to blagodat za čovečanstvo koja nudi neograničenu priliku za komunikaciju i trgovinu, učenje i slobodno izražavanje ili je to pretnja našem načinu života koja potkopava društveno tkivo, pa čak i politički poredak, i koja preti našoj dobrobiti?

Ovo je zanimljiva, ali u suštini akademska rasprava. Naime, bilo da je dobra ili loša, digitalna tehnologija predstavlja činjenicu u našem životu. Nepovratnu.

Dobre strane:

Za dečaka koji živi sa cerebralnom paralizom, koji je na internetu u ravnopravnoj interakciji sa svojim vršnjacima, njegove sposobnosti prvi put u životu postaju „vidljivije“ nego njegove *nesposobnosti*.

Devojka koja je sa porodicom pobešla od nasilja u Sirijskoj Arapskoj Republici uči, koristeći tablet za učenje, kako da preuzme budućnost u svoje ruke od učitelja u izbegličkom logoru Zaatari.

Mladi blogger u Demokratskoj Republici Kongo koristi internet kako bi preneo vesti o nedostatku pitke vode i sanitarnih prostorija, kao i o drugim ozbiljnim problemima u svojoj zajednici.

Loše strane:

Devojka kojoj je, po pravilima njene porodice ili društva, zabranjeno da koristi internet propušta priliku da uči i da se poveže s prijateljima.

Tinejdžer čije su lične podatke trgovci zloupotrebili i podelili na internetu.

Dečak kome je zavisnost od video igre preuzela život, bar prema rečima njegovih roditelja.

Ili još gore strane:

Dečak je bio na korak od samoubistva zbog zlostavljanja na internetu koje ga svuda prati.

Četrnaestogodišnja devojčica čiji je bivši dečko napravio profile na društvenim mrežama i tamo delio fotografije na kojima je ona naga, a prethodno ju je prisilio da se tako slika.

Komšija koji upravlja veb stranicom na kojoj se promoviše seksualno zlostavljanje dece prisilio je 8-godišnju devojčicu na Filipinima da uživo obavlja scene seksa.

Kod nekih pojedinaca digitalna tehnologija može da omogućiti ili probudi njihov potencijal da podstiču nasilje u velikom obimu, što utiče na živote i budućnost stotina hiljada dece. Ne treba ići daleko da bi se pronašla potvrda za ovakve mračne potencijale, dovoljno je pogledati podmuku kampanju na društvenim mrežama u Mijanmaru ove godine koja je izazvala užasno nasilje protiv pripadnika etničke manjine Rohinja, što je dovelo do ubijanja i zastrašivanja dece i prisililo stotine hiljada ljudi da počnu da beže u potpunu neizvesnost.

Internet je sve ovo navedeno, jer odražava i pojačava najbolje i najgore ljudske osobine. To je alat koji će uvek biti korišćen i za dobro i za loše. Naš je zadatak da ublažimo štetu i da širimo dobre mogućnosti digitalne tehnologije.

O tome govori ovaj izveštaj. On istražuje mogućnosti u digitalnoj tehnologiji jer se odnosi i utiče na decu. Ovaj izveštaj takođe istražuje digitalne podele koje sprečavaju milione dece da pristupaju internetu i da dobiju mogućnost učenja i mogućnost da jednoga dana učestvuju u digitalnoj privredi, što pomaže da se razbije međugeneracijski ciklus siromaštva.

Izveštaj istražuje i nesumnjivu tamnu stranu interneta i digitalne tehnologije, od zlostavljanja i seksualnog zlostavljanja dece na internetu do transakcija „mračnog interneta“ i valuta koje mogu olakšati prikrivanje trgovine decom i drugih nezakonitih aktivnosti koje štete deci. Ovaj izveštaj daje pregled nekih rasprava o manje očiglednim štetama koje deca mogu imati u digitalnoj eri – od digitalnih zavisnosti do mogućeg uticaja digitalne tehnologije na razvoj mozga i sticanje

znanja. On, takođe, iznosi niz praktičnih preporuka koje mogu pomoći u vođenju efikasnijih politika i odgovornijih poslovnih praksi u korist dece u digitalnoj eri.

Važno je napomenuti da ovaj izveštaj obuhvata perspektive dece i mladih o uticaju digitalne tehnologije na njihov život, tako što deli lične priče o pitanjima koja imaju najviše uticaja na njih.

Njihovi glasovi znače još više – i glasniji su nego ikad pre – u digitalnom svetu. U svetu koji oni ne samo da nasleđuju nego i pomažu da se oblikuje.

Štiteći decu od najgoreg što digitalne tehnologije mogu ponuditi i šireći njihov pristup na ono što je najbolje, možemo napraviti ravnotežu za njihovo dobro.

Anthony Lake
Izvršni direktor UNICEF-a

© UNICEF/UN024828/Nesbitt

Stanje dece u svetu (2017) – deca u digitalnom svetu

Ključne poruke i činjenice

Digitalna tehnologija je već promenila svet – sve više dece širom sveta ide na internet, pa se i detinjstvo sve više menja.

➤ Mladi (uzrasta od 15 do 24 godine) predstavljaju starosnu grupu koja je najaktivnija u digitalnom svetu. U svetu je 71% mladih tog uzrasta povezano na internet, u poređenju sa 48% ukupne populacije.

➤ Smatra se da jednu trećinu korisnika interneta širom sveta čine deca i adolescenti mlađi od 18 godina.

➤ Sve veći broj dokaza ukazuje na to da deca pristupaju internetu u sve mlađem uzrastu. U nekim zemljama deca mlađa od 15 godina verovatno koriste internet kao odrasli u uzrastu preko 25 godina.

➤ Pametni telefoni podstiču „kulturu spavaće sobe“, sa pristupom internetu koji je za mnogu decu ličniji, privatniji i koji je pod sve manjim nadzorom.

Pristup internetu može biti prekretnica za neke od najugroženijih kategorija dece na svetu, jer im pomaže da ispune svoje potencijale i razbiju međugeneracijske krugove siromaštva.

➤ Digitalne tehnologije deci donose mogućnosti za učenje i obrazovanje, posebno u udaljenim regijama i tokom humanitarnih kriza.

➤ Digitalne tehnologije deci takođe omogućavaju pristup informacijama o pitanjima koja utiču na njihove zajednice i mogu im pomoći u rešavanju takvih pitanja.

➤ Digitalne tehnologije mogu pružiti ekonomske prilike tako što mladim ljudima nude mogućnosti obuke i pristup službama za pronalaženje poslova, odnosno tako što stvaraju nove vrste poslova.

➤ Da bi se ubrzalo učenje, informacione i komunikacione tehnologije (IK tehnologije) u obrazovanju treba da podrže osposobljavanje nastavnika i osnaživanje pedagogije.

Digitalni pristup, međutim, postaje nova linija podele, jer milioni dece koja bi trebalo da imaju najviše koristi od digitalne tehnologije ostaju isključeni.

➤ Oko 29% mladih u svetu – oko 346 miliona pojedinaca – nisu povezani na internet.

➤ Mladi u Africi su najmanje povezani na internet. Oko 60% nije na internetu, za razliku od samo 4% mladih u Evropi.

➤ Digitalne podele idu dalje od pitanja pristupa. Deca koja se oslanjaju na mobilne telefone umesto na kompjutere mogu da dožive drugo najbolje iskustvo na internetu, a ona koja nemaju digitalne veštine ili govore manjinskim jezicima često ne mogu da pronađu relevantan sadržaj na internetu.

➤ Digitalne podele takođe odražavaju prevladavajuće ekonomske razlike, jer prednost imaju deca koja dolaze iz bogatijih sredina, dok se najsiromašnjoj i najugroženijoj deci ne pružaju slične mogućnosti.

➤ Postoji i digitalni jaz među polovima. U svetu je 2017. godine internet koristilo 12% više muškaraca nego žena. U Indiji žene čine manje od trećine korisnika interneta.

DENAR GARI ALVAREZ
MEHIA, 19,
SANTA KRUZ
DE LA SIJERA
VIŠENACIONALNA
DRŽAVA BOLIVIJA

GLASOVI MLADIH

Mladi blogeri dižu svoj glas

Glasovi Mladih je UNICEF-ova digitalna platforma za mlade ljude na kojoj mogu naučiti nešto više o problemima koji utiču na njihove živote. Ova živahna zajednica mladih blogera iz celog sveta nudi inspirativne, originalne uvide i mišljenja o različitim temama.

Celi tekstovi mladih saradnika koji su dali doprinos izveštaju *Stanje dece u svetu (2017)* mogu se naći na stranici: <http://www.voicesofyouth.org/en/sections/content/pages/sowc-2017>

„Jedan od ključnih izazova sa kojim se mnogi mladi ljudi bore je pravilna verifikacija izvora. Iako su tehnološke inovacije ubrzale tempo života, važno je da izdvojimo vreme da proverimo valjanost, verodostojnost i sveukupni kvalitet izvora informacije koje koristimo.”

Digitalna tehnologija takođe može učiniti decu podložnijom za nanošenje štete, i na internetu i van njega. Već ranjiva deca mogu biti izložena većem riziku od štete, uključujući gubitak privatnosti.

➤ IK tehnologije povećavaju tradicionalne rizike u detinjstvu, poput nasilnog ponašanja, i podstiču nove oblike zlostavljanja i iskorišćavanja deteta, kao što su kreiranje materijala o seksualnom zlostavljanju deteta po narudžbi i direktni prenosi seksualnog zlostavljanja dece.

➤ Nasilnici mogu lakše da stupe u kontakt sa decom bez nadzora kroz anonimne i nezaštićene profile na društvenim medijima i u forumima za igru.

➤ Nove tehnologije – poput kriptovaluta i „mračnog” interneta – podstiču direktno prikazivanje seksualnog zlostavljanja dece i drugih štetnih sadržaja i predstavljaju izazov za mogućnost sprovođenja zakona.

➤ 92% svih URL adresa za seksualno zlostavljanje dece koje globalno identifikuje Fondacija za internet „Watch” održava se u samo pet zemalja: Holandiji, Sjedinjenim Državama, Kanadi, Francuskoj i Ruskoj Federaciji.

➤ Nastojanja da se deca zaštite treba da se fokusiraju posebno na ranjive i ugrožene kategorije dece, tj. na onu decu koja su verovatno manje svesna rizika koje nosi internet (uključujući gubitak privatnosti) i kod koje postoji veća verovatnoća da će im internet naneti neku štetu.

➤ Iako se stavovi razlikuju od kulture do kulture, kada doživljavaju rizike i štetu na internetu, deca se često prvo okreću vršnjacima, što za roditelje predstavlja

otežavajuću okolnost u pokušajima da zaštite svoju decu.

Uticaj koji IK tehnologije potencijalno imaju na zdravlje i sreću dece sve više zabrinjava javnost; ta oblast je zrela za dalja istraživanja i prikupljanje novih podataka.

➤ Iako većina dece koja koriste internet gleda na to kao na pozitivno iskustvo, mnogi roditelji i učitelji zabrinuti su da udubljenost u ekrane dovodi do depresije kod dece, stvaranja zavisnosti od interneta i da čak doprinosi gojaznosti.

➤ Nedosledni saveti mogu zbunjivati staratelje i vaspitače, što naglašava potrebu za kvalitetnijim istraživanjem uticaja IK tehnologija na dobrobit dece.

➤ Istraživači priznaju da preterana upotreba digitalne tehnologije može doprineti depresiji i anksioznosti kod dece. Nasuprot tome, deca koja se suočavaju sa problemima u stvarnom svetu ponekad mogu razviti prijateljstva i dobiti društvenu podršku na internetu kakvu ne mogu dobiti drugde.

➤ Kod većine dece temeljni problemi – kao što su depresija ili problemi kod kuće – imaju veći uticaj na njihovo zdravlje i sreću nego vreme provedeno za računarom.

➤ Ako se princip „Goldilocks” uzme kao merilo za vreme koje deca treba da provedu ispred računara – ni previše ni premalo – i ako se više pažnje obrati na ono što deca rade na internetu, a manje na to koliko su dugo na internetu, to će roditeljima i učiteljima pomoći da bolje zaštite decu, a deci će pomoći da bolje iskoriste vreme na internetu.

**EMANUELA AJIVI, 15,
KOTONU, BENIN**

„U Beninu, mnoštvo mladih ljudi i dece nema pristup digitalnim tehnologijama i internetu. Ta nemogućnost pristupa digitalnom svetu stavlja mlade u veoma nepovoljan položaj. Našla sam se u brojnim situacijama kada je nemogućnost pristupa internetu predstavljala ozbiljan problem.”

Privatni sektor – naročito u industriji tehnologija i telekomunikacija – ima posebnu odgovornost i jedinstvenu sposobnost oblikovanja uticaja digitalne tehnologije na decu.

➤ Moć i uticaj privatnog sektora trebalo bi iskoristiti za unapređenje etičkih standarda u pogledu podataka i privatnosti, kao i drugih praksi koje su korisne i koje štite decu na internetu.

➤ Vlade mogu da promovišu tržišne strategije i da podstiču inovativnost i konkurenciju među davaocima usluga kako bi se smanjila cena povezivanja na internet, čime bi se proširio pristup deci i porodicama koje se nalaze u nepovoljnom položaju.

➤ Tehnologije i firme koje pružaju usluge interneta treba da preduzmu korake kako bi sprečile počiniocima da koriste njihove mreže i usluge za prikupljanje i distribuciju slika seksualnog zlostavljanja dece, odnosno za sve druge radnje koje nanose štetu deci.

➤ Medijske priče o mogućem uticaju povezivanja na internet na zdrav razvoj i dobrobit dece treba da budu utemeljene na empirijskim istraživanjima i analizi podataka.

➤ S druge strane, industrija povezana sa firmama koje pružaju usluge interneta trebalo bi da radi sa partnerima kako bi se pravilo što više lokalno razvijenog i lokalno relevantnog sadržaja, posebno sadržaja za decu koja govore manjinskim jezicima, žive na udaljenim lokacijama i pripadaju marginalizovanim grupama.

Izveštaj *Stanje dece u svetu (2017)* u zaključku navodi šest prioritarnih aktivnosti koje će pomoći da se iskoristi moć digitalizacije, a da pri tom budu od koristi ugroženoj deci i da ograniče štetu među najugroženijima.

- 1.** Obezbediti svojoj deci pristup visokokvalitetnim mrežnim resursima.
- 2.** Zaštititi decu od rizika na internetu – uključujući zlostavljanje, eksploataciju, trgovinu, zlostavljanje na internetu i izloženost neprikladnim materijalima.
- 3.** Zaštititi privatnost i identitet deteta na mreži.
- 4.** Učiti decu digitalnoj pismenosti kako bi ona bila informisana, angažovana i bezbedna na internetu.
- 5.** Iskoristiti moć privatnog sektora kako bi se unapredili etički standardi i prakse koji štite decu na internetu i poboljšavaju njihovo korišćenje interneta.
- 6.** Staviti decu u središte digitalne politike.

Uvod: deca u digitalnom svetu

Baš kao globalizacija i urbanizacija, i „digitalizacija“ je već promenila svet. Brzo širenje informacionih i komunikacionih tehnologija predstavlja nezaustavljivu silu koja ulazi u gotovo svaku sferu savremenog života, od ekonomije, društva, kulture ... do oblikovanja svakodnevnog života.

Detinjstvo nije izuzetak. Od trenutka kada stotine miliona dece dođu na svet, svako od te dece postaje deo stalne struje digitalne komunikacije i pristupa internetu – od načina na koji primaju medicinsku usluge do postavljanja na internet slika koje beleže njihovih prve dragocene trenutke.

Kako deca rastu, raste i mogućnost digitalizacije da oblikuje njihove živote kroz naizgled neograničene mogućnosti učenja i druženja, koje se mogu zabeležiti i čuti.

Posebno za decu koja žive na udaljenim mestima ili za onu decu koja su isključena zbog siromaštva (a koju ta isključenost i te nevolje teraju da beže iz svojih domova), digitalna tehnologija i inovacije mogu otvoriti vrata prema boljoj budućnosti, nudeći im veći pristup učenju, zajednicama od interesa, tržištima usluga i druge pogodnosti koje im mogu pomoći da ostvare svoje potencijale i prekinu lanac neuspeha.

Ali milioni dece nemaju ovakav pristup ili im je pristup povremen ili slabijeg kvaliteta. To su najčešće ona najugroženija deca. Ovo samo povećava njihovu isključenost i uskraćuje im veštine i znanja koja im mogu pomoći da ispune svoje potencijale i razbiju međugeneracijske cikluse nedostataka i siromaštva.

Digitalna tehnologija i interaktivnost takođe predstavljaju značajne rizike za bezbednost dece, njihovu privatnost i dobrobit, što povećava rizik od pretnji i štete sa kojom se mnoga deca već suočavaju u svetu van interneta i što ranjivu decu čini još ranjivijom.

IK tehnologije su olakšale deljenje znanja i saradnju, ali i proizvodnju, distribuciju i deljenje seksualno eksplicitnih materijala i drugog nezakonitog sadržaja koji iskorišćava i zlostavlja decu. Te tehnologije su otvorile nove kanale za trgovinu decom i nova sredstva za skrivanje tih transakcija od

zakona. One su, takođe, deci olakšale pristup neprimerenim i potencijalno štetnim sadržajima i, što je još šokantnije, omogućile deci da sama proizvode takve sadržaje.

IK tehnologije su olakšale međusobno povezivanje dece i razmenu iskustava na mreži, ali i korišćenje tih novih kanala povezivanja i komunikacije za onlajn nasilje, sa mnogo većim dometom, a time i potencijalno većim rizikom od nasilničkog ponašanja van mreže. Isto tako, to je povećalo mogućnosti za širu zloupotrebu i iskorišćavanje privatnosti dece i promenilo način na koji deca gledaju na svoje privatne podatke. Iako su internet i digitalna zabava podstakli ogromnu kreativnost i proširili pristup dece brojnim korisnim i zabavnim sadržajima, otvorila su se i pitanja o digitalnoj zavisnosti i „zavisnosti od monitora“. Iako su takve tehnologije uveliko proširile platformu za slobodno izražavanje ideja, one su proširile i distribuciju govora mržnje i drugih negativnih sadržaja koji mogu oblikovati naš pogled na svet – i na same sebe.

Neki od uticaja koje digitalizacije ima u smislu dobrobiti dece nisu univerzalno potvrđeni. Neki od tih uticaja su, zapravo, predmet sve većih javnih rasprava i među kreatorima politike i među roditeljima. I dok moć digitalizacije potencijalno ujednačava mogućnosti dece u životu, što se ne može zanemariti, ovo obećanje ipak tek treba ostvariti.

Ovi izazovi se samo pojačavaju, budući da se domet i raspon digitalizacije širi i da se brojne mogućnosti i dalje iskorišćavaju komercijalno i na drugi način. Sve više digitalnih uređaja, onlajn platformi i aplikacija biće dostupno deci za upotrebu. Internet i stvari na njemu, veštačka inteligencija i mašinsko učenje su ovde da bi ostali, stvarajući nove mogućnosti, ali i nove izazove.

Šta to mogu vlade, međunarodne organizacije, civilno društvo, zajednice, porodice i deca da urade kako bi pomogli da se ograniči šteta u svetu interneta, a da se

istovremeno iskoriste mogućnosti digitalnog sveta da bude od koristi svakom detetu?

Prvo i najvažnije, moramo identifikovati praznine i ukloniti ih: u pristupu kvalitetnim mrežnim resursima, u znanju o tome kako deca koriste internet, u njihovom znanju kako da se zaštite na internetu te u zakonodavnim i regulatornim okvirima koji ne prate tempo promena.

Uprkos brzom širenju pristupa digitalnim i onlajn iskustvima širom sveta, još uvek postoje veliki nedostaci u pristupu dece digitalnoj i komunikacijskoj tehnologiji. Pristup IK tehnologijama i kvalitet tog pristupa postali su nova linija podele. Na primer, deca čiji je pristup ograničen na mali obim lokalnih sadržaja koji se pregledaju pomoću slabijih uređaja sa sporom vezom propuštaju čitav niz sadržaja i mogućnosti u kojima uživaju njihovi vršnjaci koji imaju bolje veze s internetom. Te nejednakosti reflektuju i potencijalno pogoršavaju status dece koja se u stvarnom svetu već suočavaju sa poteškoćama.

Praznine u našem znanju o životu dece na mreži, uključujući i uticaj pristupa internetu na sticanje znanja, učenje i socijalno-emocionalni razvoj, otežavaju razvoj dinamičnih pravila koja mogu predvideti probleme i ukazati na rizike i koja mogu dovesti do potpunog iskorišćavanja mogućnosti. Nedostaci u našem razumevanju toga kako deca doživljavaju ovo iskustvo pristupa internetu – uključujući njihove percepcije rizika – dodatno nas ograničavaju.

Postoje jasni nedostaci u dečijim saznanjima o rizicima na mreži; uprkos brzom povećanju upotrebe među decom i adolescentima, mnogima nedostaju digitalne veštine i kritička sposobnost procene bezbednosti i verodostojnosti sadržaja i odnosa sa kojima se sreću na mreži. To odražava potrebu da se što više raširi digitalna pismenost koja može zaštititi i osnažiti decu.

Izveštaj Stanje dece u svetu, 2017 pruža pravovremeni pregled utemeljen na prevladavajućim i novim izvorima podataka o životu dece u digitalnom svetu. U njemu se ispituju dokazi i istražuju ključne kontroverze, ali i predlažu načela i daju konkretne preporuke.

Stalno pojavljivanje novih tehnologija, kao što je virtualna stvarnost – u kojoj na slici uživa dvanaestogodišnji Mansur iz izbegličkog kampa Zatari u Jordanu – otežava sposobnost politika da održe korak.

Konačno, i ključno, sve ove praznine i odražavaju i stvaraju kašnjenja u kreiranju politika: regulatorni okviri za digitalnu zaštitu, digitalne mogućnosti, digitalno upravljanje i digitalnu odgovornost ne prate brzinu promena digitalnog sveta i zanemaruju jedinstveni uticaj koji digitalne tehnologije imaju na decu. Ako prestanemo da radimo na njima, ove regulatorne praznine će brzo početi da se zloupotrebljavaju. Ne postoji manjak načela i smernica za kreiranje digitalnih politika; ono što nedostaje jesu dosledna koordinacija i predanost u rešavanju zajedničkih izazova, pri čemu interesi dece treba da budu u prvom planu.

Naročito sada, budući da svet radi na realizaciji Agende za održivi razvoj za

2030. godinu, IK tehnologije i internet mogu biti snažni generatori koji će pomoći da se ostvari obećanje iz ciljeva održivog razvoja (SDG) – da niko ne bude izostavljen. Da bi se to dogodilo, akcije vlada, međunarodnih organizacija, civilnih društava, akademske zajednice, privatnog sektora i porodica te dece i mladih ljudi moraju se podudarati sa tempom promena.

Izveštaj *Stanje dece u svetu (2017): Deca u digitalnom svetu* daje pravovremenu reviziju koja se zasniva na prevladavajućim i novim izvorima podataka o životu dece u digitalnom svetu. U njemu se razmatraju dokazi, raspravlja se o bitnim pitanjima i istražuju neke ključne kontroverze, predlažu se načela i daju se konkretne preporuke.

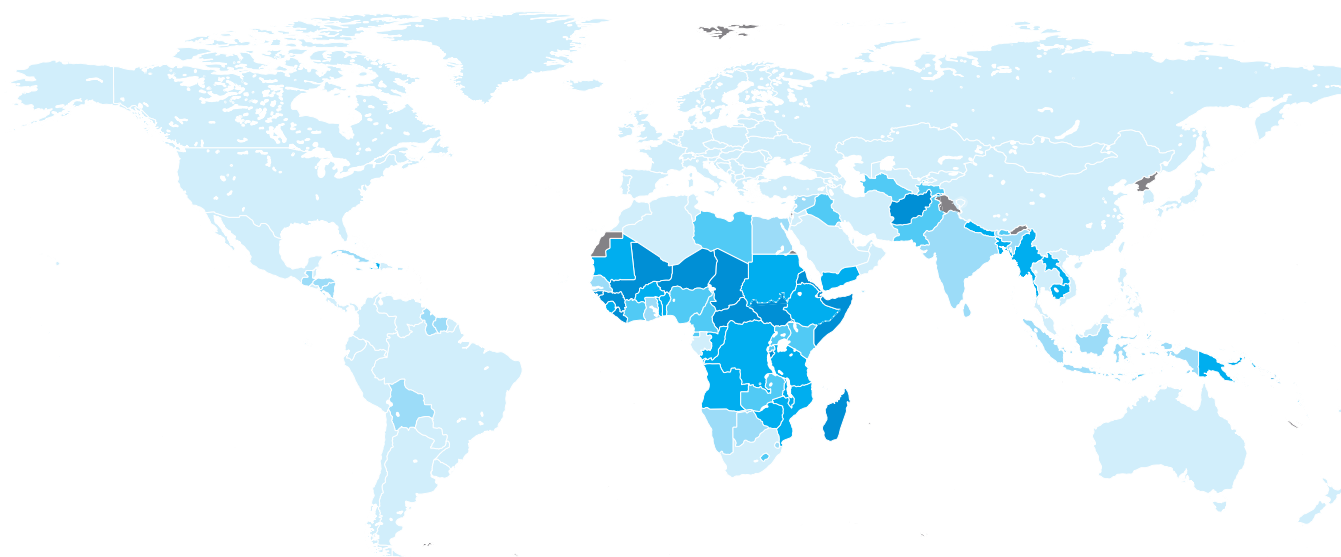
Kroz čitav izveštaj prikazuju se perspektive lidera u industriji i lidera među digitalnim aktivistima, a obuhvaćeni su i stavovi dece i mladih, koji su prikupljeni kroz radionice sa adolescentima sprovedene u 26 zemalja, kroz posebnu anketu U-Report koja je ispitivala adolescente u 24 zemlje o njihovim digitalnim iskustvima te iz komentara mladih blogera koji su učestvovali u istraživanju UNICEF-a *Glasovi mladih* i analize pionirskog globalnog istraživanja *Global Kids Online Survey*.

Izveštaj u zaključku donosi prioritete aktivnosti i praktične preporuke kako društvo može iskoristiti moć digitalizacije

da bi ona bila od koristi za decu u najnepovoljnijem položaju i da bi se ograničila šteta u cilju njihove zaštite. Te akcije i preporuke naglašavaju potrebu da deci pružimo pristup visokokvalitetnim mrežnim resursima, da zaštitimo decu od štete na internetu, da zaštitimo privatnost i identitet deteta na internetu, da decu učimo digitalnoj pismenosti kako bi bila informisana, angažovana i bezbedna na internetu, da iskoristimo moć privatnog sektora kako bismo unapredili etičke standarde i prakse koji štite decu na internetu i poboljšavaju njihovo korišćenje interneta te da stavimo decu u središte digitalne politike.

Uprkos brzom širenju pristupa digitalnim i onlajn iskustvima širom sveta, još uvek postoje brojne nedostaci u pristupu dece digitalnoj i komunikacionoj tehnologiji.

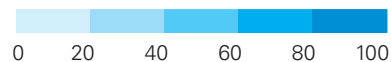
NAJMANJU VEROVATNOĆU DA SE POVEŽU IMAJU MLADI U ZEMLJAMA SA NISKIM DOHOTKOM UDEO MLADIH (15–24) KOJI NE KORISTE INTERNET (%)

Napomena: Ova mapa ne odražava stav UNICEF-a o pravnom statusu bilo koje države ili teritorije ili o postavljenim granicama. Isprekidana linija predstavlja približno Liniju kontrole u oblasti Džamu i Kašmir, koju su dogovorile Indija i Pakistan. Dve strane se još uvek nisu dogovorile u vezi sa konačnim statusom oblasti Džamu i Kašmir. Konačna granica između Sudana i Južnog Sudana još uvek nije utvrđena. Konačan status oblasti Abjei još uvek nije utvrđen.

Kredit: © Međunarodna telekomunikacijska unija

Procenat

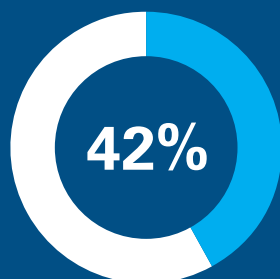

Šta adolescenti i mladi misle o onlajn životu?

U okviru istraživanja za izveštaj *Stanje dece u svetu (2017)*, upitnik *U-Report – inovativna komunikaciona platforma* koju koristi skoro 4 miliona mladih ljudi širom sveta kako bi delili svoje poglede na niz zajedničkih problema – poslao je četiri pitanja U-reporterima širom sveta. Upitnik je prikupio ukupno 63.000 odgovora. Podaci istaknuti u nastavku teksta prikazuju odgovore adolescenata i mladih (uzrasta 13–24 godine) iz 24 zemlje sveta.*

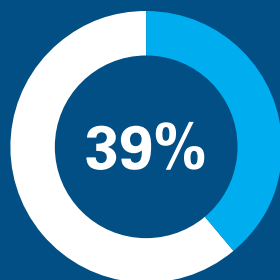
Kako ste naučili da koristite internet?

Sami naučili

69% mladih u Hondurasu je reklo da su sami naučili, za razliku od Centralnoafričke Republike, gde je to reklo 19% mladih.

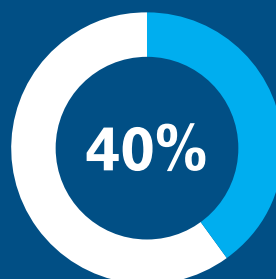
Naučili od prijatelja ili rođaka

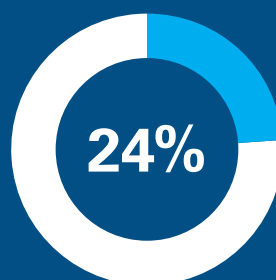
To su češće navodili ispitanici u državama sa niskim prihodima

Šta vam se sviđa u vezi sa internetom?

Učenje o stvarima vezanim za školu ili zdravlje

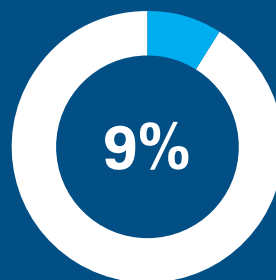

Razvijanje veština koje ne mogu naučiti u školi

„Razvijanje veština koje ne mogu naučiti u školi“ veoma je bitno deci i mladima u Indoneziji (47%), Burundiju (35%) i Brazilu (34%).

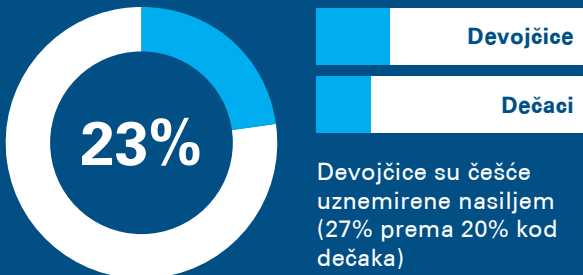
Čitanje o politici/unapređivanju moje zajednice

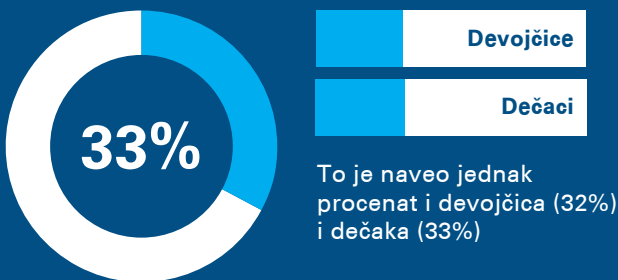
Više zastupljeno u starijim uzrastima

Šta vam se ne sviđa u vezi sa internetom?

Nasilje

Nepoželjni seksualni sadržaji

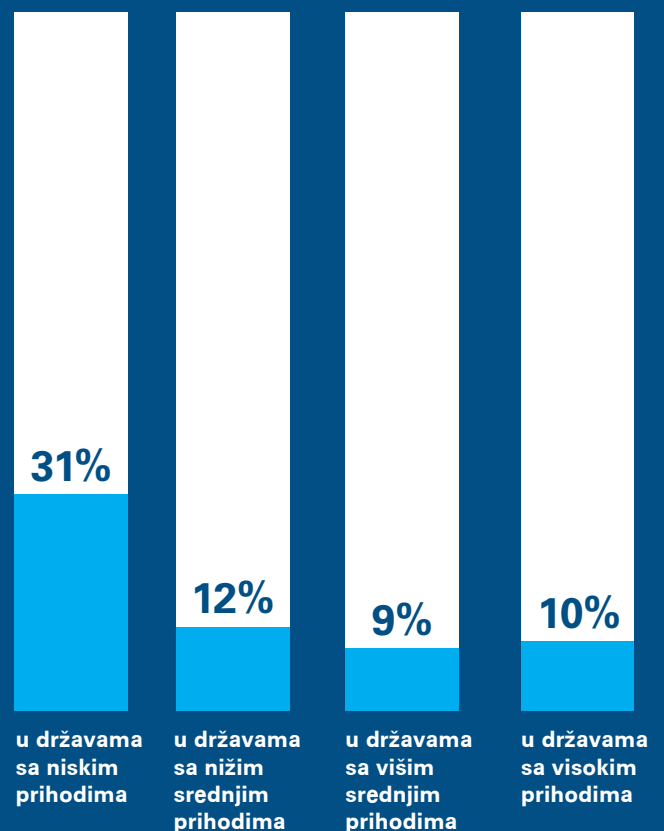
Mladi ljudi u državama sa niskim prihodima češće su uznemireni nepoželjnim seksualnim sadržajima (42% prema 16% u državama sa visokim prihodima)

Ne postoji ništa što mi se ne sviđa u vezi sa internetom

Šta bi za vas poboljšalo internet?

Mladi ljudi iz zemalja sa niskim prihodima su 2,5 puta češće navodili da traže veći pristup digitalnim uređajima.

* Samo su države sa minimalnim brojem od 100 ispitanika po državi bile uključene u analizu države po kategoriji: Alžir, Bangladeš, Brazil, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Centralnoafrička Republika, Čad, Čile, Obala Slonovače, El Salvador, Gvatemala, Honduras, Indija, Indonezija, Liberija, Malezija, Meksiko, Mongolija, Pakistan, Peru, Filipini, Tajland i Ukrajina.

01

Prilike na internetu – obećanje o povezivanju

POGLAVLJE 1: KLJUČNE STAVKE

➤ Digitalna tehnologija ima ogroman potencijal za širenje dometa i unapređenje kvaliteta obrazovanja, ali probleme u obrazovanju ne može ispraviti samo tehnologija. Da bi se poboljšalo učenje kod dece, digitalni alati moraju imati podršku koja se ogleda u **osnaženim nastavnicima, motivisanim učenicima i ispravnoj pedagogiji**.

➤ Glas dece koja imaju pristup ovim tehnologijama čuje se kroz blogove, video materijale, društvene medije, magazine, crtane programe, heštagove, podcast sadržaje i druge forme. Deca prepoznaju **potencijal digitalnih alata, koji im pomažu da pristupe informacijama i pronađu rešenja za probleme koji pogađaju njihove zajednice**.

➤ **Digitalna ekonomija** otvara nova tržišta i stvara nova radna mesta, a uzima u obzir i decu koja nisu dalje usavršavala svoje veštine.

➤ Digitalne tehnologije se sve više koriste kako bi se pomoglo jednoj od najugroženijih grupa na svetu: deci koja su pogođena humanitarnim krizama. Informacione i komunikacione tehnologije se koriste za **jačanje komunikacije i razmenjivanje informacija, pospešivanje transfera digitalnih valuta i stvaranje novih oblika podataka**; sve to može biti od koristi deci i porodicama u vanrednim okolnostima.

Ovo poglavlje razmatra mogućnosti koje digitalizacija nudi deci širom sveta, a posebno deci koja su u nepovoljnom položaju usled siromaštva, marginalizacije, sukoba ili drugih kriza u njihovim državama. Na primer, informacione i komunikacione tehnologije su omogućile obrazovanje deci u udaljenim krajevima Brazila i Kameruna, kao i devojčicama u Avganistanu koje ne mogu da izađu iz svojih domova. Informacione i komunikacione tehnologije su takođe omogućile deci koja su blogeri i reporteri u Demokratskoj Republici Kongo da promovišu svoja prava. One sve više pružaju podršku deci i njihovim porodicama u vanrednim stanjima i doslovno omogućavaju da se čuje glas dece sa poteškoćama: „Na dan kada sam dobio elektronski uređaj za pisanje moj život se bukvalno promenio“, napisao je u svom izveštaju Ivan Bakaidov, 18-godišnji dečak sa cerebralnom paralizom.

Brojne su priče i primeri dece iz celog sveta koja koriste ponuđene mogućnosti kako bi učila i sama uživala u onlajn prostoru, utirući tako sebi put ka odrastanju. Ove mogućnosti moraju da se posmatraju imajući na umu stvarnost u kojoj one nisu dostupne milionima dece, onlajn rizike, kao i mogući uticaj koji pristup internetu može imati za dobrobit deteta. Ipak, one pružaju zanimljiv uvid u delić onoga što se već dešava i onoga što će se dešavati u budućnosti.

Ideja o digitalnoj povezanosti koja transformiše obrazovanje privukla je interes u celom svetu i otvorila nove mogućnosti, sa razvojnim organizacijama, komercijalnim proizvođačima softvera i hardvera te obrazovnim institucijama koje razvijaju, testiraju i povećavaju proizvodnju digitalnih proizvoda i usluga za obrazovni sektor. Informacione tehnologije već proširuju pristup visokokvalitetnim obrazovnim sadržajima, što obuhvata udžbenike, video materijale i uputstva, uz znatno manje troškove nego što je to bio slučaj u prošlosti. Sve ovo može povećati motivaciju kod učenika tako što će im približiti učenje i učiniti ga zabavnijim. Pored toga, otvaraju se mogućnosti za personalizovano učenje, što pomaže učenicima da uče sopstvenim tempom, a prosvetnim radnicima da uz ograničene resurse pruže učenicima bolje prilike za sticanje znanja.

U kojoj meri digitalne tehnologije ispunjavaju ovo obećanje? One su, nesumnjivo, deci širom sveta otvorile pristup učenju, posebno deci u udaljenim regionima, omogućile im da učestvuju u e-učenju i da pristupe širokom nizu obrazovnih sadržaja koji nisu bili dostupni prethodnim generacijama dece.

Međutim, kada je reč o tome da li digitalne tehnologije ubrzavaju proces učenja u učionici, odgovori su do sada ostali podeljeni. Informacione i komunikacione tehnologije su već otvorile deci brojna vrata za razvoj, učenje i učešće, kao i za unapređivanje sebe samih i situacije u kojoj se nalaze. Ipak, ovo je vrlo retko dostupno svima: sve prednosti i prilike koje se otvaraju deci nisu nužno iste u svim delovima sveta.

Izazov leži u procenjivanju obima u kome se ove prilike mogu proširiti i prednosti koje one donose za decu. Ovo naglašava potrebu za većim brojem istraživanja i evaluacija radi boljeg razumevanja načina na koji deca koriste ove prilike u digitalnoj eri, a posebno da bi se razumelo zašto neka deca imaju više prednosti od druge dece.

Da bi se od prilika stvorile stvarne prednosti za decu u digitalnoj eri, posebno za učenje, učešće i socijalnu inkluziju, ključno je razumevanje konteksta dečijih digitalnih iskustava i pružanje adekvatnih smernica i podrške, posebno za decu koja prolaze kroz

Digitalna tehnologija može igrati veliku ulogu u promenama koje se dešavaju ako je iskoristimo da bismo svoj deci pružili jednake prilike, počevši od one dece koja su najviše zapostavljena.

proces migracije, za marginalizovane grupe dece i za decu sa poteškoćama.

Tehnologija je još uvek u službi ljudskih kapaciteta i ograničenja. U obrazovanju bi to podrazumevalo motivaciju učenika, sposobnost nastavnika i ispravnu pedagogiju. Dokazi ukazuju na to da tehnologija nudi prednosti tamo gde su pozitivni ljudski naponi u učenju već na snazi. Digitalni alati ne mogu da isprave nefunkcionalnu birokratiju ili da smanje nejednakosti u pristupu obrazovanju onda kada većinski deo društva nije prethodno prepoznao i izneo ove probleme.

Da bi digitalni proizvodi zaista bili korisni deci, posebno deci u najnepovoljnijem položaju, proces njihovog dizajniranja

mora započeti tako što će se uzeti u obzir pojedinačne dečije potrebe – uz primenu, recimo, načela „univerzalnog dizajna“ kao vodećeg principa.

Deca koja imaju pristup ovim tehnologijama posmatraju digitalnu povezanost kao izrazito pozitivan aspekt svog života: entuzijazam, oduševljenje i motivacija koji proističu iz digitalne povezanosti predstavljaju odraz očite snage i potencijala ovih alata, ne samo za unapređenje svakodnevnog života dece već i za širenje prilika koje vode ka boljoj budućnosti. Ova snaga i potencijal zahtevaju podršku, posebno tako što će se omogućiti pristup internetu što većem broju dece, a što će toj deci pružiti veštine koje će im maksimalno približiti prednosti života u digitalnoj eri.

Glasovi sa radionica *Stanje dece u svetu (2017)*

„Moja sestra nas je kontaktirala iz Španije putem video poziva i obradovala našu porodicu.“

16-GODIŠNJI DEČAK, PERU

„Ja ću koristiti tehnologiju da promenim svet. Koristiću je da smislim bolje stvari, da napravim nešto novo i da kroz tehnologiju učinim obrazovanje zanimljivijim.“

17-GODIŠNJI DEČAK, FIDŽI

„Koristiću tehnologiju da ljude informišem o zdravstvenim problemima.“

15-GODIŠNJA DEVOJČICA, NIGERIJA

„Naučila sam kodiranje koristeći YouTube. Pogledala sam mnogo video snimaka o kodiranju.“

17-GODIŠNJA DEVOJČICA, BANGLADEŠ

„Ako ne budemo koristili kompjuter, ako ne budemo poznavali kompjuter, onda nećemo znati ništa, pa ni one stvari koje su dobre za nas.“

14-GODIŠNJA DEVOJČICA, TIMOR-LESTE

Učenici osnovne škole iz Centralnoafričke Republike pohađaju nastavu u privremenim prostorijama za učenje, koje su opremljene uz podršku UNICEF-a, u izbegličkom kampu Danamadja u južnom Čadu. Uprkos nepouzdanom mrežnom pristupu u toj oblasti, mobilni uređaji pomažu starijoj deci i mladim ljudima u Danamadji da budu u kontaktu sa rodbinom i prijateljima kod kuće, pa čak i da unaprede svoje obrazovanje. „Koristim internet radi istraživanja, posebno za biologiju“, rekao je jedan šesnaestogodišnjak. „Kamp nema biblioteku.“

02

Podele na internetu – propuštene prilike

POGLAVLJE 2: KLJUČNE STAVKE

➤ Osnovni pristup internetu još uvek predstavlja izazov za decu u najsiriromasnijim državama i seoskim područjima. Međutim, podele „drugog nivoa“, koje idu dublje od pristupa internetu i povezane su sa načinom kako deca koriste internet, sve su važnije u premošćavanju digitalne podele.

➤ Faktori poput obrazovanja, korisničkih veština, vrste uređaja i dostupnosti sadržaja na lokalnom jeziku utiču na to kako deca koriste internet, šta rade u onlajn prostoru i kako mogu maksimalno da uvećaju svoje prilike na internetu.

➤ Deca koja danas nemaju pristup ovim tehnologijama propuštaju obrazovne resurse i pristup globalnim informacijama, kao i prilike za učenje digitalnih veština, sklapanje prijateljstava i razvijanje novih oblika ličnog izražavanja.

➤ Kako deca prelaze u zrelo doba i svet rada, digitalna povezanost sve više podrazumeva razliku između sposobnosti ili nesposobnosti mladih ljudi da zarade za život.

Ovo poglavlje ispituje podatke o onima koje su ove prilike zaobišle i šta znači biti nepovezan u digitalnoj eri. Podaci sa samog vrha liste su poražavajući: u Africi, troje od petoro dece (uzrasta od 15 do 24 godine) nema pristup internetu; u Evropi to važi tek za jedno od dvadesetpetoro dece. Međutim, digitalna podela je šira od samog pristupa internetu. U svetu u kome je 56% internet stranica na engleskom jeziku, mnoga deca ne mogu da pronađu sadržaje koje razumeju i koji su povezani sa njihovim životom. Takođe, mnoga deca nemaju ni potrebne veštine ni pristup uređajima kao što je laptop, koji bi im omogućili da maksimalno iskoriste prilike koje nudi svet interneta. Ako se ove digitalne podele ne prevaziđu, one će samo produbiti postojeće socioekonomske podele.

Digitalne podele odražavaju dublje, socioekonomske podele – između bogatih i siromašnih, muškaraca i žena, gradova i seoskih područja te između obrazovanih i neobrazovanih. Na primer, 81% stanovništva u razvijenim državama koristi internet, što je dvostruko više nego u zemljama u razvoju (40%), a ovo je više nego dvostruko veći procenat u poređenju sa najnerazvijenijim državama (15%).

Digitalne podele ne razdvajaju samo one koji imaju pristup internetu od onih koji ga nemaju; one idu šire pa obuhvataju i to *kako* ljudi (uključujući i decu) koriste informacione i komunikacione tehnologije i to kakav je *kvalitet* onlajn iskustva. Sve ovo može znatno da varira, što odražava faktore poput stepena korisničkih veština i obrazovanja, vrsta uređaja koji se koriste, porodičnih prihoda i dostupnih sadržaja na maternjem jeziku. Neka deca, koja po prvi put uđu u svet interneta, nađu se u digitalnom prostoru gde njihov jezik, kultura i problemi nisu zastupljeni.

Zašto je sve ovo važno? Bez obzira na to da li u potpunosti ili delimično ima pristup onlajn svetu, ili uopšte nema pristup, svako dete danas odrasta u digitalnom svetu koji pokreću tehnologija i informacije. Deca koja u ovom trenutku nemaju pristup internetu propuštaju bogate obrazovne resurse, pristup globalnim informacijama i prilike za učenje u onlajn svetu; ona se, takođe, odriču

i različitih načina na koje mogu da stvaraju nova prijateljstva i da se lično izraze.

Za decu u nepovoljnom položaju, poput dece koja imaju poteškoće u razvoju, pristup internetu može da znači veliku razliku, jer im pruža jednake prilike umesto marginalizacije. Deci migrantima to može da obezbedi sigurnije putovanje i šansu da ostanu u kontaktu sa članovima svoje porodice, odnosno bolje prilike za pronalaženje posla i za obrazovanje u stranoj zemlji.

Kada deca dostignu zrelost i uđu u svet rada, pristup internetu će sve više podrazumevati razliku u sposobnosti ili nesposobnosti da se zaradi za život. Oni koji imaju pristup digitalnim tehnologijama i veštinama i mogućnost da ih iskoriste na najbolji mogući način imaju prednost u odnosu na one koji nemaju taj pristup ili te veštine. Iskustva odraslih nam govore da prednosti koje nudi digitalna tehnologija rade za one koji imaju veštine da ih upotrebe na svoju korist.

Prema podacima iz najbogatijih zemalja sveta, posedovanje iskustva u informacionim i komunikacionim tehnologijama imalo je veliki efekat na učešće radne snage i na primanja u državama poput Australije i Sjedinjenih Država. Odrasli koji ne poseduju takvo iskustvo, čak i ako su zaposleni, vrlo često imaju manja primanja od onih koji poseduju informacione i komunikacione veštine. Druga istraživanja o populaciji

Digitalna povezanost nije samo 'nova potreba našeg vremena'; ona nudi potencijal za prekidanje međugeneracijskog kruga nepovoljnog položaja.

odraslih u zemljama kao što su Indija i Tunis ukazuju na slične nalaze.

Rizik od toga da pristup internetu podstiče nejednakosti, a da ne donosi prilike, istovremeno je i stvaran i neposredan. Uzmite u obzir mobilnu tehnologiju, koja je postala ugrađena u svaki aspekt svakodnevnog života, i to u jedinstvenom ritmu. Kao što se ističe u *Izveštaju o svetskom razvoju za 2016. godinu: Digitalne dividende*, koji je sastavila Svetska banka: „Više domaćinstava u zemljama u razvoju poseduje mobilni telefon nego što ih ima pristup struji ili čistoj vodi; skoro 70%

od petine stanovništva na dnu lestvice u zemljama u razvoju poseduje mobilni telefon.“ Pristup internetu preko mobilnih uređaja možda tek treba da prođe dug put do smanjivanja podele. Ipak, dok posedovanje *smartphone* uređaja vrtoglavo raste u mnogim državama, uključujući i novonastale ekonomije, lako je zamisliti koliko će pristup ovim tehnologijama biti ili već jeste bitan.

Digitalna povezanost nije samo „nova potreba našeg vremena“; ona nudi potencijal za raskidanje međugeneracijskog kruga nepovoljnog položaja.

Glasovi sa radionica *Stanje dece u svetu (2017)*

„Moram da delim iPad sa svima u porodici, pa ga ja koristim jako malo.“

15-GODIŠNJA DEVOJČICA, MOLDAVIJA

„Ponekad poželim da odem na internet, ali nemam nikoga ko bi mi pomogao i pokazao kako se to radi.“

12-GODIŠNJA DEVOJČICA,
CENTRALNOAFRIČKA REPUBLIKA

„Tehnologija je nedostupna.“

15-GODIŠNJI DEČAK, JORDAN

„Povezivanje na internet je sporo – veza se stalno gubi pa se onda izgube i svi moji prozori.“

16-GODIŠNJA DEVOJČICA, TUNIS

„Mi imamo kompjutere i učionice sa kompjuterima. Možemo da ih koristimo kad god poželimo.“

16-GODIŠNJA DEVOJČICA, BUTAN

Početkom 2017. godine, Waibai Buka, mlada devojka iz Kameruna, prvi put je mogla da koristi internet zahvaljujući UNICEF-ovom projektu „Poveži moju školu“. Učenici iz regiona, koji su duboko pogođeni humanitarnom krizom u Čadu, dobili su satelitsku opremu za pristup internetu i tablete u okviru ovog projekta, a UNICEF je od njih zatražio da ispričaju nešto o svom svakodnevnom životu kroz slike i video zapise.

03

Opasnosti na internetu – opasnosti onlajn prostora

POGLAVLJE 3: KLJUČNE STAVKE

► **Informacione i komunikacione tehnologije su uvećale tradicionalne opasnosti (npr. maltretiranje) i stvorile nove oblike zlostavljanja i iskorišćavanja dece,** poput materijala koji prikazuju seksualno zlostavljanje (urađenih po narudžbini ili spontanog sadržaja, uključujući i slanje seksualnih poruka, tzv. „sexting”) i emitovanja seksualnog zlostavljanja uživo.

► **Kriptovalute, komunikacija preko šifrovanih platformi i „Dark Web”** olakšavaju prenos uživo i predstavljaju stvarni izazov za sprovođenje zakona.

► **Deca su nesrazmerno pogođena onlajn opasnostima,** a time i gubitkom privatnosti. Manje je verovatno da će ona razumeti te rizike, a verovatnije je da će biti izložena opasnostima. Ova posebna ranjivost ukazuje na to kada rizik postaje stvarna opasnost za decu.

► Procenjuje se da je od 2012. godine oko 100 miliona dece, većinom iz Afrike i jugoistočne Azije, prvi put ostvarilo pristup internetu. Bez odgovarajuće zaštite, **najugroženija deca na svetu će biti suočena sa još većim rizicima** kada se izlažu opasnostima u onlajn prostoru.

Ovo poglavlje zalazi u mračnu stranu digitalnog sveta i bavi se rizicima i pretnjama koje sa sobom nosi onlajn prostor, uključujući i uticaj interneta na dečije pravo na privatnost i izražavanje. Informacione i komunikacione tehnologije su povećale neke od tradicionalnih opasnosti po detinjstvo: dok je ranije nasilnik bio ograničen na školsko dvorište, on sada može da prati žrtve i kada su one kod kuće. U to, ove tehnologije su stvorile i nove opasnosti, kao što su širenje vidnog polja nasilnika, podsticanje nastanka materijala o seksualnom zlostavljanju „po narudžbini“ i širenje tržišta za emitovanje seksualnog zlostavljanja uživo. Jedno dete, koje je bilo žrtva onlajn prenosa, reklo je: „Kada stranci kažu ‘skinite se’, mi skinemo odeću.“ Tu je, takođe, opasnost da mnoga deca i roditelji nisu svesni pretnji po dečiju privatnost, na primer, onih koje potiču od obrade podataka industrijskih razmera, što je internet sada učinio mogućim.

Nijedno dete prisutno u onlajn prostoru nije u potpunosti zaštićeno od onlajn rizika, ali će oni najugroženiji najčešće biti izloženi ovim opasnostima.

Na Madagaskaru, jedan nastavnik je od 16-godišnje devojčice zatražio sumu od 300 američkih dolara u zamenu za prolaznu ocenu. U očaju, ne znajući kako da dođe do novca, ona je došla do čoveka sa kojim je šest meseci bila u kontaktu preko interneta. „Kidnapovao me je i dva meseca me je držao zaključanu u svojoj kući. Više puta me je silovao“, ispričala je ona. Kada ju je spasila nova policijska jedinica za internet kriminal, pružena joj je medicinska nega, savetovanje i psihološka podrška u socijalnom centru One-Stop, kojim upravlja država uz podršku UNICEF-a. Uhapšeni su i taj čovek i nastavnik. „Sada sam u redu. Vratila sam se u školu“, rekla je devojčica. „Volela bih da sam imala nekoga da me usmeri. Moji roditelji nisu znali da sam razgovarala sa strancima.“

Priča ove devojčice o tome šta se može desiti kada dete ima pristup internetu predstavlja najveću noćnu moru za većinu roditelja i staratelja. Iako njeno iskustvo predstavlja ekstremni primer štete koju internet može prouzrokovati, ono se tiče same suštine široko rasprostranjene zabrinutosti u pogledu pretnji sa kojima se deca susreću na internetu; naime, onlajn

svet može da razbije tradicionalnu zaštitu koju većina društava pokušava da izgradi oko deteta tako što decu izlaže neprikladnom sadržaju, neprikladnom ponašanju i potencijalno opasnim kontaktima sa spoljnim svetom.

Ovi rizici nisu sasvim novi – već dugo vremena deca maltretiraju druge ili njih neko maltretira, često su izložena nasilnim i seksualnim materijalima ili su tragala za takvim materijalima i uvek su bila podložna riziku od seksualnih nasilnika. Većina roditelja verovatno smatra da je prethodne generacije bilo lakše štititi od takvih rizika. Kućni prag je nekada bio prepreka za nasilnike iz školskih dvorišta; sada im društveni mediji omogućavaju da prate svoje žrtve i kada su one kod kuće.

Istraživači ovaj široki raspon rizika koji se susreću na internetu obično dele u tri kategorije – rizici od sadržaja, rizici od kontakta i rizici od ponašanja.

Rizici od sadržaja: Javljaju se tamo gde je dete izloženo neželjenom i neprikladnom sadržaju. Ovo može da se odnosi na seksualne, pornografske i nasilne slike, određene oblike oglašavanja, rasističke i diskriminatorne materijale i materijale koji sadrže govor mržnje, internet stranice koje promovišu nezdrava ili opasna ponašanja,

Nijedno dete nije sigurno od onlajn rizika, a nasilnicima, seksualnim prestupnicima i krijumčarima ljudi nikada nije bilo lakše da nađu mete među onima najugroženijim.

npr. samopovređivanje, samoubistva i izgladnjivanje.

Rizici od kontakta: Javljaју se tamo gde dete učestvuje u rizičnoј komunikaciji, na primer, sa odraslom osobom koja traži neprikladan odnos ili dete za seksualne potrebe, odnosno sa pojedincima koji nastoje da radikalizuju dete i da ga ubede da učestvuje u nezdravim i opasnim ponašanjima.

Rizici od ponašanja: Javljaју se tamo gde se dete ponaša na određeni način koji doprinosi nastanku rizičnog sadržaja ili odnosa, a obuhvata i materijale koje su sama deca kreirala. Ovo može da se odnosi

na decu koja pišu ili stvaraju materijale pune mržnje prema drugoj deci, u kojima se podstiče rasizam ili objavljuju i dele seksualne slike.

Ovi rizici se moraju posmatrati u kontekstu. Postoji verovatnoća da se svako dete susretne sa pretnjama koje su posledica internet tehnologija. Ipak, za većinu dece to ostaje samo verovatnoća. Ključno je razumeti zašto ovaj rizik predstavlja istinsku opasnost za neku decu, ali za neku ne. Ako razumemo ovu ranjivost i odgovaramo na nju, možemo bolje zaštititi decu i na internetu i van njega i omogućiti im da uživaju u prilikama koje nudi povezivanje sa digitalnim svetom.

Glasovi sa radionica *Stanje dece u svetu (2017)*

„Ja sam ... objavio sliku na Facebooku i dobio sam komentar koji me je uspaničio.“
14-GODIŠNJI DEČAK, SENEGAL

„Uznemirim se kada mama objavi moju sliku bez moje dozvole.“
15-GODIŠNJA DEVOJČICA, PARAGVAJ

„Izbegavam narušavanje privatnosti.“
17-GODIŠNJA DEVOJČICA, BRAZIL

„Pazim na svoju privatnost i na to da niko ne može da vidi ono što ja objavljujem, moje slike i moje statuse.“
15-GODIŠNJI DEČAK, GVATEMALA

„Brine me da će neko možda objaviti loše stvari u moje ime ako hakuje moj nalog.“
16-GODIŠNJA DEVOJČICA, BURUNDI

Sedamnaestogodišnja Angeline Chong ide na ručak sa svojim školskim drugaricama u Kuala Lumpuru, u Maleziji. Kao bivša žrtva maltretiranja na internetu, Angeline je dobila inspiraciju da se priključi novinarskoj platformi mladih nazvanoj R.AGE kada je pročitala izveštaj o njihovoj tajnoj istrazi seksualnih nasilnika koji koriste mobilne aplikacije za komunikaciju kako bi vrebali maloletne devojčice. Prema malezijskoj policijskoj jedinici za seksualne zločine, 80% žrtava koje su silovali internet prijatelji tokom 2015. godine bila su deca uzrasta od 10 do 18 godina.

04

Detinjstvo na internetu – živeti onlajn

POGLAVLJE 4: KLJUČNE STAVKE

➤ Pitanje da li i koliko deca imaju koristi od digitalnih iskustava povezuje se i sa njihovim **polaznim tačkama** u životu. Dok deca sa snažnim društvenim i porodičnim odnosima verovatno koriste internet kako bi ojačala ove odnose (što dovodi do poboljšanja njihovog blagostanja), deca koja, na primer, proživljavaju usamljenost, stres, depresiju ili probleme kod kuće mogu otkriti da internet povezuje neke od ovih teškoća.

➤ I nekorišćenje digitalnih medija i preterano korišćenje imaju negativne efekte, dok **umereno korišćenje ima pozitivne efekte**.

➤ **Da li su deca zavisna? Nauka kaže – ne.** Korišćenje terminologije zavisnosti u kontekstu svakodnevnog korišćenja digitalnih tehnologija, uključujući i medijsko izveštavanje o ovim pitanjima, nije od pomoći, a ponekad je i štetno.

➤ Zabrinutost roditelja i nastavnika oko toga što deca provode previše vremena ispred ekrana ne treba ignorisati, ali se to mora posmatrati u kontekstu **mnogih drugih faktora koji utiču na dobrobit dece** – od funkcionisanja porodice i društvene dinamike u školi do fizičke aktivnosti i ishrane.

Ovo poglavlje istražuje pitanje kako digitalizacija menja detinjstvo, i u dobrom i lošem smislu. IK tehnologije su promenile način na koji deca sklapaju i održavaju prijateljstva i omogućavaju im da skoro neprekidno budu u kontaktu sa vršnjacima. One su takođe promenile način na koji deca koriste slobodno vreme, jer im nude stalni pristup video klipovima, društvenim medijima i impresivnim igrama. Mnogi odrasli se plaše da neke od ovih promena ne vode nabolje, brinu se da provođenje previše vreme ispred ekrana izoluje decu iz porodica i okoline, podstiče depresiju, pa čak i dovodi do gojaznosti dece.

Video igrice. Televizija. Stripovi. Radio. Google pretraga onoga što društvo i roditelje zabrinjava kada je reč o uticaju tehnologije na dobrobit dece jasno pokazuje da ta zabrinutost nije ništa novo.

Radio su okrivljavali za nesanicu, stripove za podsticanje dece na kriminal i promiskuitet, televiziju za socijalnu izolaciju, a video igrice za povezivanje sa drugima van mreže.

Još od XVI veka neki su se plašili da će veština pisanja negativno uticati na ljude, jer se oni više neće oslanjati na pamćenje informacija. Drugi su se brinuli da će knjige i štampa dovesti do onoga što danas nazivamo zasićenošću informacijama.

Ipak, u poređenju sa prethodnim inovativnim tehnologijama, internet – i način kako ga deca koriste – izaziva zabrinutost drugačijih razmera. Digitalno povezivanje i interaktivnost je teže oduzeti ili isključiti, teže je pratiti kako ih deca koriste. A dok deca pristupaju zabavnim sadržajima, informacijama ili društvenim mrežama preko povezanih uređaja, ti uređaji prikupljaju informacije o deci.

Roditelji, pedagozi, kreatori politika i lideri industrije često postavljaju pitanja o uticaju digitalnog povezivanja i interaktivnosti. Da li je digitalno angažovanje pretnja za dobrobit dece? Da li deca troše previše vremena na to? Ko je u najvećoj opasnosti? Šta roditelji i staratelji mogu učiniti kako bi deci omogućili

da istražuju i razvijaju se nezavisno, a da istovremeno budu pod odgovarajućim nadzorom?

Pitanje da li i koliko deca imaju koristi od digitalnih iskustava povezuje se i sa njihovim polaznim tačkama u životu. Dok deca sa snažnim društvenim i porodičnim odnosima verovatno koriste internet kako bi ojačala ove odnose (što dovodi do poboljšanja njihovog blagostanja), deca koja, na primer, proživljavaju usamljenost, stres, depresiju ili probleme kod kuće mogu otkriti da internet povezuje neke od ovih teškoća. Nasuprot tome, deca koja se bore sa svojim društvenim životom van mreže mogu ponekad razviti prijateljstva i dobiti socijalnu podršku na mreži koju ne primaju nigde drugde.

Pitanja o vremenu koje deca s pristupom internetu provode ispred ekrana već su zastarela, mada još izazivaju rasprave. To je zato što ne postoji jasan dogovor o tome kada se vreme provedeno u okruženju digitalne tehnologije smatra umerenim, a kada prekomernim; odgovor na pitanje „šta je previše“ potpuno je individualan i zavisi od uzrasta deteta, njegovih individualnih karakteristika i šireg životnog konteksta. Mnoga deca koja intenzivno pristupaju internetu teško procenjuju koliko vremena provode koristeći digitalnu tehnologiju, jer je manje-više koriste sve vreme.

Roditelji i nastavnici se bore sa sukobljenim porukama – da li bi trebalo ograničiti vreme

Roditelji i nastavnici se bore sa suprotstavljenim porukama, da treba da ograniče vreme ispred ekrana sa jedne strane, ili da kupe najnoviji uređaj – kako bi njihova deca održala korak – sa druge strane.

koje deca provode ispred ekrana ili bi trebalo nabaviti najnoviji uređaj kako bi deca mogla da drže korak sa okruženjem.

U raspravama i istraživanjima o ovoj temi pojavile su se neke osnovne istine. Roditelji i nastavnici ne bi trebalo da deci ograničavaju korišćenje digitalnih medija, nego uz pažljivije posredovanje i podršku treba da im omoguće da od povezanosti izvuku maksimalnu korist, a da se što manje izlože rizicima. Više pažnje treba posvetiti sadržajima kojima se deca izlažu i aktivnostima dece (šta ona rade na mreži i zašto), a manje tome koliko vremena deca provode ispred ekrana. Konačno, buduća

istraživanja i politike treba da uzmu u obzir životni kontekst deteta u celini – starost, pol, ličnost, životnu situaciju, društvenu i kulturnu sredinu i druge faktore – kako bi se razumelo gde treba povući liniju između zdrave i štetne upotrebe digitalnih tehnologija.

Da bi se poboljšala dobrobit dece, važno je koristiti holistički pristup i fokusirati se na druge faktore za koje se zna da imaju veći uticaj od vremena provedenog ispred ekrana, npr. na funkcionisanje porodice, društvenu dinamiku u školi i socioekonomske uslove, uz istovremeno podsticanje umerenog korišćenja digitalne tehnologije.

Glasovi sa radionica *Stanje dece u svetu (2017)*

„Moji odnosi sa mamom su postali loši zato što sam provodila previše vremena na digitalnim uređajima i nisam posvećivala dovoljno vremena školskim obavezama.”
DEVOJČICA, 13, REPUBLIKA KOREJA

„Bilo je toliko uređaja oko mene još od detinjstva... Tako je lako postati zavisnik.”
DEČAK, 15, JAPAN

„Moja nastavnica se plašila da neću raditi domaće zadatke koje mi je zadavala, nego da ću provoditi vreme na internetu.”
DEČAK, 17, MALEZIJA

„Plašim se da ću popustiti u školi.”
DEVOJČICA, 16, TAJLAND

„Mislim da nas je internet približio nekim osobama koje su daleko, a udaljio nas od onih koje su nam blizu.”
DEVOJČICA, 16, DEMOKRATSKA REPUBLIKA KONGO

U selu Porumbeni blizu Chisnaua, u Moldaviji, sedamnaestogodišnja Gabriela Vlad koristi mobilni telefon da bi razgovarala sa svojom majkom, dok je posmatra njena hraniteljka. Približno 21% moldavske dece mlađe od 18 godina ima najmanje jednog biološkog roditelja koji živi i radi u inostranstvu i šalje novac svojoj porodici. Digitalna tehnologija predstavlja sponu koja pomaže deci, adolescentima i odraslima da se nose sa fenomenom „odliva roditelja“.

05

Prioriteti na internetu
– iskoristiti dobro,
sprečiti loše

Nema sumnje da će digitalne tehnologije sve više uticati na budućnost sve većeg broja dece. Deca već predstavljaju značajan procenat globalno umrežene populacije, a njihov udeo će se samo povećavati u bliskoj budućnosti, pošto interneta sve više prodire u regione u kojima ima najviše dece i mladih. Za upotrebu digitalnih tehnologija biće dostupno više digitalnih uređaja i onlajn platformi, a ne manje. IK tehnologije će nastaviti da oblikuju život dece, i u dobrom i lošem smislu, baš kao što nove tehnologije (poput interneta stvari i veštačke inteligencije) pomažu da se digitalni pejzaži transformišu na globalnom nivou.

Način na koji će deca doživljavati ove transformacije veoma zavisi od toga kako ona doživljavaju „stvarni svet”. Pretpostavlja se da će najugroženija i marginalizovana deca najčešće biti isključena iz koristi koje donose internet i digitalna povezanost, odnosno da će ta deca najverovatnije iskusiti negativne uticaje tehnologije. I svi ostali kritični faktori – uključujući rod, status obrazovanja, tradicionalne norme, jezik i lokaciju – igraju ulogu u uticaju koji digitalna tehnologija ima na život dece, i u dobrom i lošem smislu.

Ne radi se o tome da nema međunarodnih instrumenata, smernica, sporazuma i principa koji se bave pitanjima poput slobode interneta, otvorenosti i neutralnosti mreže, dostupnosti i poštovanja ljudskih prava. Nije nam potrebno više smernica, samih po sebi, potrebni su nam dogovoreni principi i prioritetne aktivnosti koje prepoznaju odgovornost koju delimo u zaštiti dece od opasnosti digitalnog sveta i u pomaganju svakom detetu da dobije ono korisno što nudi mrežna povezanost.

Ovo nije samo u najboljem interesu dece. U digitalnom svetu ovo je u najboljem interesu društava, koja mogu imati samo koristi od dece koja su digitalno pismena, sposobna da se kreću kroz nebrojene prilike i rizike povezanosti i koja prate kurs ka produktivnijoj budućnosti.

Ovde opisane akcije nisu sasvim iscrpne, ali one zajedno odražavaju osnovni princip koji treba da vodi ka smernicama

i praktičnim akcijama u digitalnoj sferi: *poštovati i zaštititi dete.*

1. Omogućite svoj deci odgovarajući pristup visokokvalitetnim onlajn resursima.

Digitalni pristup sve više predstavlja determinantu jednakih mogućnosti za decu, koja im omogućava im da izvuku korist od pristupa informacijama, znanju, mogućnostima zapošljavanja, učešću u zajednici i društvenom angažovanju. Međutim, deca se suočavaju sa nizom prepreka u pristupu internetu, a i kada uspeju da se povežu na mrežu, tu su prepreke koje ih sprečavaju da iskoriste onlajn resurse na najbolji način.

Izveštaj *Stanje dece u svetu (2017)* poziva na sledeće akcije kako bi se proširio pristup dece visokokvalitetnim onlajn resursima:

➤ Smanjiti troškove povezivanja.

Tržišne strategije koje podstiču inovacije i konkurenciju među pružaocima usluga mogu pomoći u smanjenju troškova priključivanja na internet. Integrisanje optičkih kablova u postojeću infrastrukturu može smanjiti troškove proširivanja pristupa. Takođe, poreski i drugi podsticaji za industriju telekomunikacija kako bi se

Na suprotnoj stranici: Adolescenti učesnici radionice u Timor-Lesteu koriste ikonice da ilustruju prepreke za pristup internetu.

Sedamnaestogodišnja devojčica u saveznog državi Minas Žerais u Brazilu pokazuje na svom mobilnom telefonu aplikaciju Proteja Brasil (Zaštite Brazil). UNICEF u Brazilu je sa partnerima razvio aplikaciju koja olakšava prijavljivanje nasilja nad decom i adolescentima, uključujući i onlajn nasilje i seksualno zlostavljanje.

smanjili troškovi povezivanja za siromašne zajednice i porodice mogli bi da naprave značajnu razliku.

➤ **Investirati u javne pristupne tačke.** Javne pristupne tačke u školama, bibliotekama, centrima zajednica, parkovima i trgovačkim centrima mogu dramatično povećati pristup „nepovezanoj“ deci. Mobilne jedinice poput autobusa sa Wi-Fi pristupom mogu na isti način povećati mogućnost povezivanja u siromašnijim četvrtima.

➤ **Promovisati stvaranje sadržaja relevantnih za decu, na lokalnom jeziku.** Javni i privatni sektor treba da rade na stvaranju lokalno razvijenog i lokalnog relevantnog sadržaja, posebno na jezicima manjina i sa fokusom na udaljenija područja u kojima je gustina naseljenosti niska.

➤ **Ukinuti kulturne, socijalne i rodne prepreke za jednak pristup internetu.** Programi obuke koji devojčama pružaju mogućnost da bezbedno koriste internet i poboljšanje njihovih digitalnih veština mogu u isto vreme podsticati samopouzdanje devojčica kada je reč o korišćenju digitalnih tehnologija i pomoći u rešavanju porodičnih problema. Promovisanje dijaloga u zajednici može pomoći u razbijanju mitova oko upotrebe tehnologije i interneta od strane devojčica. Pomoćne tehnologije i internet platforme omogućavaju deci koja žive sa invaliditetom da lakše komuniciraju, podržavaju ih u učenju i pomažu im da postignu više.

➤ **Omogućiti deci u pokretu pristup digitalnim uređajima i povezivanje.** Vlade, agencije za pomoć i privatni sektor trebalo bi da obezbede javni pristup internetu u kampovima za izbeglice, imigracionim centrima i na drugim javnim mestima na kojima se često nalaze deca u pokretu kako bi se pomoglo toj deci da ostanu u kontaktu sa porodicama i prijateljima. Agencije za pomoć bi takođe trebalo da razmišljaju o saradnji sa privatnim sektorom kako bi usluge prenosa podataka i deljenje digitalnih uređaja postali deo njihovih sveobuhvatnih paketa pomoći.

2. Zaštitite decu od štete na mreži.

Digitalna era je pojačala postojeće rizike za decu i stvorila nove. Zlostavljanje dece, eksploatacija dece i onlajn trgovina decom i dalje postoje, ne samo na „mračnom webu“ nego i na običnim digitalnim platformama i društvenim medijima. Osim toga, deca se suočavaju sa nizom drugih onlajn rizika, uključujući nasilje preko interneta i izloženost neprikladnim materijalima, kao što su pornografske stranice ili stranice za kockanje. Iako većina dece uspešno savladava ova dva poslednja navedena rizika, za neku decu njihov uticaj može biti razoran i može im promeniti život.

Izveštaj *Stanje dece u svetu (2017)* poziva na sledeće akcije kako bi se deca zaštitila od postojećih i novih rizika na mreži:

➤ **Podržati sprovođenje zakona i napore za zaštitu dece.** Privatni sektor, a posebno tehnološke kompanije, imaju ključnu ulogu u deljenju digitalnih alata, znanja i stručnosti sa agencijama za sprovođenje zakona radi zaštite dece na mreži.

➤ **Usvojiti i primeniti strateški okvir „Zaštitimo globalni savez“.** Ovaj strateški okvir za zaštitu globalnih uslova, dizajniran za borbu protiv seksualne eksploatacije na mreži, već je usvojilo 70 zemalja. Model postavlja koordinisani odgovor, sa preporukama za akcije u nizu oblasti.

➤ **Prilagoditi zaštitu tako da odgovara razvojnim kapacitetima dece.** Strategije promovisanja bezbednosti dece na mreži treba da uzimaju u obzir uzrast i zrelost deteta. Mlađoj deci verovatno trebati velika podrška i više uputstva od roditelja, nastavnika i drugih odraslih od poverenja. Starija deca će, s druge strane, verovatno imati veću želju da ponekad rizikuju. U razumnim granicama, takvo preuzimanje rizika je deci potrebno kako bi naučila da se prilagode i da razviju otpornost.

➤ **Podržati osobe koje mogu pružiti podršku decu.** Programi i politike zasnovani na dokazima mogu pomoći u razvoju strategija za roditelje i druge staratelje kako bi oni stekli potrebne veštine da pozitivno posreduju u dečijem korišćenju IK tehnologija, a ne da ga ograničavaju. Pored toga, programi mentorstva među vršnjacima mogu pomoći deci da efikasnije pomažu jedna drugoj.

3. Zaštitite privatnost i identitet dece na internetu.

U svetu u kome se svaki digitalni potez može snimiti i u kome sadržaj može doći do velike publike uz samo jedan klik, deca se suočavaju sa novim rizicima u pogledu njihove privatnosti, reputacije i identiteta. Na primer, podaci koji se generišu kada deca koriste socijalne medije mogu se upotrebiti za neprikladno oglašavanje i marketing, profilisanje i nadzor. Pored toga, igračke povezane na internet mogu preneti misli i osećanja, čak i vrlo male dece, proizvođačima igračaka i potencijalno drugim odraslima.

Izveštaj Stanje dece u svetu (2017) poziva na sledeće akcije radi zaštite privatnosti i identiteta dece:

➤ **Preduzeti zaštitne mere kako bi se zaštitili privatnost, lične informacije i reputacija dece.** Vlade, preduzeća, škole i mnoge druge institucije obrađuju sve veću količinu podataka vezanih za decu, koja se sakuplja ili čuva na mreži. Svi akteri moraju uspostaviti mere zaštite ovih podataka u skladu sa međunarodnim i etičkim standardima.

➤ **Podesiti postavke za dečiju privatnost na maksimum.** Maksimalna zaštita privatnosti treba da bude osnovno podešavanje digitalnih alata i platformi koje koriste deca, a privatnost treba uključiti u dizajn svih novih tehnologija od samog

početka. Pored toga, društveni mediji i druge kompanijske platforme treba da napišu svoje politike i uslove privatnosti jasnim jezikom, koji deca mogu da razumeju, i treba deci da omoguće da na lakši način prijavljuju povrede privatnosti ili slične probleme.

➤ **Ne koristiti lične podatke dece u komercijalne svrhe.** Preduzeća ne treba da pokušavaju da unovče dečije lične informacije, npr. kroz ciljane reklame. Ona bi trebalo da razviju etičke protokole i da sprovode jaču kontrolu i zaštitu za čitav spektar podataka o deci.

➤ **Poštujte šifrovanje podataka o deci.** S obzirom na potencijalnu ranjivost dece, trebalo bi koristiti dodatne slojeve zaštite i privatnosti kako bi se zaštitili podaci o deci. Odluke o dešifrovanju podataka o deci humanitarnih organa za sprovođenje zakona koji istražuju zločine na mreži poput seksualnog zlostavljanja dece trebalo bi da se vode najboljim interesima deteta.

4. Učite decu digitalnoj pismenosti kako bi ona bila informisana, angažovana i bezbedna na mreži.

Današnja deca odrastaju uz digitalni svet, ali to ne znači da im nisu potrebne smernice i podrška kako bi što bolje iskoristila mogućnost povezivanja. Slično tome, deca ne razumeju svoju ranjivost u pogledu rizika na mreži ili sopstvenu vlastitu odgovornost da budu dobri digitalni građani.

Izveštaj Stanje dece u svetu (2017) poziva na sledeće akcije za poboljšanje digitalne pismenosti i bolje korišćenje IK tehnologija u obrazovanju...

➤ **Učiti decu digitalnoj pismenosti u školama.** Sa decom koja koriste internet u sve mlađim uzrastima, škole (a posebno javne škole) moraju uvoditi programe digitalne pismenosti u najniže razrede.

➤ **Obezbediti deci pristup dokazanim obrazovnim mogućnostima na mreži.**

Donekle razočaravajuće iskustvo IK tehnologija u obrazovanju naglašava potrebu da se pilotiraju i testiraju različiti modeli koji stvarno poboljšavaju rezultate učenja i mogu proširiti pristup efikasnim mogućnostima obrazovanja.

➤ **Razviti mogućnosti za učenje veština ovladavanja IK tehnologijama u neformalnom obrazovanju.**

Ugrožena deca koja su napustila formalni sistem obrazovanja ili nikada nisu bila njegov deo često imaju najviše koristi od onlajn učenja. Obezbeđivanje digitalnog pristupa u centrima za stručno usavršavanje može biti njihova jedina šansa da se angažuju u IK tehnologijama.

➤ **Podržati razvoj digitalnih veština i pismenosti nastavnika.** Nastavnici moraju imati mogućnost da razvijaju svoje veštine i znanje kako bi podržali korišćenje IK tehnologija kod svojih učenika i pomogli im da razumeju principe bezbednog korišćenja interneta i van učionice.

➤ **Podržati uspostavljanje onlajn biblioteka.** Onlajn biblioteke, kao što je „Biblioteka za sve“, mogu otvoriti svet resursa (uključujući i digitalne knjige i udžbenike, video zapise i muziku) deci koja inače nemaju pristup takvim resursima.

...i na sledeće akcije koje će decu naučiti da sačuvaju svoju bezbednost na internetu i da poštuju ostale korisnike:

➤ **Razumeti rizike koji nastaju prilikom stvaranja i deljenja sadržaja.** Decu treba naučiti da se ništa od onoga što objavljuju na internetu (od komentara na društvenim medijima do video zapisa koje snimaju) više ne može smatrati privatnim. Isto tako, deca treba da budu svesna da samogenerisani sadržaji, kao što su „sexting“ i neki drugi načini deljenja seksualno eksplicitnih slika, dovode do rizika od iznuđivanja, a na kraju i do toga da takve sadržaje na internetu mogu razmenjivati potpuno nepoznati ljudi.

➤ **Učiti decu kako da zaštite privatnost i lične podatke na mreži.**

Decu treba naučiti kako da podese postavke privatnosti da bi zaštitila svoje lične informacije, kao i da postoji opasnost da, ako se takvi podaci javno objave, dođe do krađe identiteta i manipulacije podacima.

➤ **Ojačati učenje o onlajn toleranciji i empatiji.** Deci je potrebna pomoć da razumeju da se komunikacija na mreži (kada nema verbalnih i obrazovnih tragova značenja i potencijala za anonimnost) razlikuje od tradicionalne komunikacije. Socioemocionalno učenje i učenje empatije mogu poboljšati dečiju otpornost na internetu i pomoći da se smanje zloupotrebe i korišćenje jezika mržnje.

➤ **Postaviti dobre digitalne modele za decu.** Nisu samo deca fascinirana digitalnim tehnologijama. Roditelji i druge odrasle osobe treba da ponude deci model odgovornog i poštenog korišćenja IK tehnologija.

5. Iskoristite moć privatnog sektora za unapređenje etičkih standarda i praksi koje štite decu i koriste im na internetu.

Privatni sektor je bio ključni pokretač digitalne revolucije. Kao davaoci i proizvođači internet usluga, preduzeća se sada sve više integrišu u život dece. Kao kontrolori protoka informacija preko mreže, oni takođe imaju pristup velikoj količini informacija i podataka o deci. Ove uloge pružaju poslovnim subjektima značajnu moć i uticaj, a sa njima dolazi i veća odgovornost.

Izveštaj Stanje dece u svetu (2017) poziva na sledeće akcije kako bi se unapredila etička poslovna praksa koja štiti decu na internetu i nudi deci korisne stvari:

➤ **Sprečiti širenje materijala za zloupotrebu dece na mreži.** Tehnološke i internet kompanije treba da preduzmu korake koji će sprečiti prestupnike da njihove mreže i usluge koriste za prikupljanje i distribuciju slika kojim se zloupotrebljavaju deca. Kontinuirano praćenje najvećih pretnji za decu i saradnja sa policijskim organima i drugim zainteresovanim stranama u pronalaženju inovativnih rešenja za sprečavanje kriminalnih aktivnosti na mreži mogu pomoći deci da budu bezbednija i na mreži i van nje.

➤ **Promovisati nediskriminatorski pristup.** Preduzeća mogu učiniti više kako bi omogućila deci pristup internetu, naročito deci u udaljenim područjima. Ona takođe treba da podržavaju zajedničke principe kao što je mrežna neutralnost, naročito kada se radi o pristupu širokom spektru izvora i informacija.

➤ **Razviti etičke standarde za poslovanje i tehnologije.** Preduzeća treba da sarađuju sa kreatorima politika i zagovornicima dečijih prava kako bi razvila minimalne etičke standarde za svoje usluge i treba da prihvate princip „bezbednosti u dizajnu“, kojim u svoje proizvode ugrađuju karakteristike bezbednosti i privatnosti.

➤ **Ponuditi roditeljima alate za kreiranje odgovarajućeg onlajn okruženja primerenog uzrastu deteta.** Preduzeća bi trebalo da ponude roditeljima potpuniji asortiman jednostavnih alata (npr. zaštita lozinkom, lista blokirano/dozvoljeno, verifikacija i filtriranje po uzrastu) kako bi mogli da naprave bezbedan onlajn prostor za svoju decu, posebno onu mlađu.

Učesnici se okupljaju na radionici za adolescente *Stanje dece u svetu 2017* u Maleziji, jednoj od 26 država u kojoj su održani takvi sastanci kako bi se u izveštaj uključile tačke gledišta mladih.

6. Stavite decu u centar digitalne politike.

Uprkos procenama da deca čine jednu trećinu ukupnog broja korisnika interneta, aktuelne međunarodne i nacionalne internet politike ne uzimaju dovoljno u obzir različite potrebe i prava dece. Politike vezane za bezbednost na mreži, veštačku inteligenciju i mašinsko učenje, internet neutralnost i otvorenost pre svega se, ipak, odnose na odraslog korisnika. S druge strane, šire nacionalne politike koje se bave pravima i dobrobiti dece (zdravstvo i obrazovanje) tek treba da univerzalno prihvate moć digitalnih tehnologija kako bi im one pomogle u ispunjavanju sektorskih ciljeva.

Izveštaj *Stanje dece u svetu (2017)* poziva na sledeće akcije kako bi se dečija prava, stavovi i blagostanje našli u središtu digitalne politike:

➤ **Dati deci i mladima glas prilikom razvoja digitalnih politika koje utiču na njihov život.** Specifične potrebe, iskustva i perspektive dece i mladih treba prenositi onima koji razvijaju digitalne politike, a kreatori politika treba da sarađuju sa institucijama i organizacijama koje promovišu prava deteta i služe potrebama dece u nepovoljnom položaju i deci generalno kako bi produbili svoje razumevanje ovih pitanja. Šire gledano, vlade i civilno društvo bi trebalo da podstiču decu da preko digitalnih platformi dele svoje stavove sa kreatorima politika.

➤ **Pratiti nejednakost i prepreke u pristupu.** Da bi se pratio uticaj pristupa internetu na pravičnost i mogućnosti, mora se ulagati u prikupljanje podataka o povezivanju dece. Podatke treba razvrstati po bogatstvu, geografskom položaju, polu, uzrastu i drugim faktorima kako bi se uočile nejednakosti u pristupu i mogućnostima, kako bi se programi ciljano usmeravali i kako bi se pratio napredak. Dokaze treba koristiti za vođenje politika, za praćenje i evaluaciju uticaja vladinih politika i strategija i za podršku međunarodnoj razmeni najboljih primera iz prakse.

➤ **Integrirati pitanja vezana za decu i pol u nacionalne politike i strategije.**

Legitimne potrebe i probleme dece treba integrirati u sve politike koje se odnose na IK tehnologije i druge tehnologije koje nastaju, poput veštačke inteligencije. Politike treba voditi u skladu sa međunarodnim standardima i one treba da traže zaštitu prava dece i zaštitu od diskriminacije i ograničavanja slobode dece.

Ako se deci pruže prilike i ako im se daju veštine, ona će maksimalno iskoristiti mogućnost povezivanja. Milioni dece širom sveta već koriste internet za učenje, socijalizaciju i pripremu kako bi kao odrasle osobe zauzeli svoje radno mesto i ostavili svoj trag u svetu.

Sva deca žude za tom prilikom i zaslužuju je. Na svima nama je da se potrudimo da svako dete dobije svoju priliku.

Za svako dete
Ko kog ona da je.
Gde god da on živi.
Svako dete zasluŹuje detinjstvo.
Budućnost.
Jednaku šansu.
Zato je UNICEF tu.
Za svako dete.
Radimo dan i noć.
U 190 država i teritorija.
Dopiremo do onih do kojih je najteŹe dopreti.
Do onih koji su najdalje od pomoći.
Do onih koji su izostavljeni.
Do onih koji su najiskljućeniji.
Zato ostajemo do kraja.
I nikad se ne predajemo.

unicef
za svako dete

